

Главный редактор — Добронравов Виктор Александрович, д-р технических наук, ТУМ, Молдавия

Помощник редактора — Прудникова Антонина Михайловна, д-р медицинских наук, ГМУ, Молдавия

Редакционный совет:

- Антоненко Валентина Яковлевна, д-р химических наук, Химзавод, Дурлешты, Молдавия
- Филипов Евгений Павлович, д-р биологических наук, МГОУ, Российская Федерация
- Барышева Надежда Николаевна, д-р экономических наук, Минэкономразвития Российской Федерации
- Керенцев Павел Андреевич, д-р педагогических наук, РОСНОУ, Российская Федерация
- Матвеев Антон Антонович, д-р сельскохозяйственных наук, Юг-Вет-Агро, Казахстан
- Лукина Инна Дмитриевна, д-р юридических наук, ЛексФинанс Групп, Российская Федерация
- Дубин Илья Ильич, кандидат филологических наук, КНУ им. Тараса Шевченка, Украина
- Примаков Федор Владимирович, кандидат математических наук, Филиал РГСУ в г. Дедовск, Российская Федерация
- Родина Екатерина Тихоновна, кандидат исторических наук, ГГУ, Российская Федерация
- Ануфриев Алексей Анатольевич, кандидат географических наук, МГРИ-РГГРУ, Российская Федерация
- Шевченко Алина Юрьевна, кандидат философских наук, ГАУГН, Российская Федерация
- Румянцев Дмитрий Аркадьевич, кандидат социологических наук, ВУ МО Российской Федерации
- Журина Анна Ивановна, кандидат политических наук, НИУ ВШЭ, Российская Федерация
- Евстегнеева Елена Викторовна, кандидат физических наук, Университет «Дубна», Российская Федерация

Статьи, поступающие в редакцию, рецензируются.

За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы.

Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов.

При перепечатке ссылка на журнал обязательна.

Материалы публикуются в авторской редакции.

«Scientific-Researches»

Адрес редакции: Молдова, Кишинев, бул. Дечебал 80/1

Сайт: <http://science-research.com>

E-mail: editor@science-research.com

Учредитель и издатель «Scientific-Researches» Тираж 2000 экз.

СОДЕРЖАНИЕ

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Ганиева З.А., Хашимова М.Х., Лебедева Н.И.</i> ВЛИЯНИЕ ПРЕПАРАТА ЭКОНИЛ НА ЭНТЕРОФАУНУ ТЕРМИТОВ	3
--	---

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

<i>Березина Л.В., Фильчаков И.В., Матяш В.И.</i> ВЛИЯНИЕ НИЗКОИНТЕНСИВНОГО ЛАЗЕРНОГО ОБЛУЧЕНИЯ КРОВИ В СИСТЕМЕ IN VITRO НА ФУНКЦИОНАЛЬНУЮ АКТИВНОСТЬ ФАГОЦИТОВ.....	5
--	---

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Зеленська Л.Д., Башкір О.І.</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ (1919- 1933pp.).....	9
<i>Гиниятуллина Э.Х.</i> ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНЫХ УМЕНИЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	15

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Пустовалов І.В.</i> БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧІ СТОСУНКИ В СІМ'ЯХ ПОВТОРНОГО ШЛЮБУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЦІННІСНО- СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКІВ.....	20
---	----

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

<i>Ненько Н.И., Киселева Г.К., Сергеева Н.Н., Караваева А.В.</i> ЭКЗОГЕННАЯ РЕГУЛЯЦИЯ РОСТОВЫХ И ГЕНЕРАТИВНЫХ ПРОЦЕССОВ ЯБЛОНИ В НАСАЖДЕНИЯХ ИНТЕНСИВНОГО ТИПА	31
--	----

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

<i>Грущинська Н.М.</i> АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	38
<i>Сментина Н.В.</i> РОЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	43

ПЕДАГОГІЧЕСКИЕ НАУКИ

Зеленська Людмила Дмитрівна

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, доктор педагогічних наук, професор*

Zelenska Liudmyla Dmytrivna

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Башикір Ольга Іванівна

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, кандидат педагогічних наук, доцент*

Bashkir Olha Ivanivna

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ (1919-1933рр.)

SOCIAL AND POLITICAL DETERMINANTS OF ORGANIZATION OF HIGHER PEDAGOGICAL EDUCATION IN KHARKIV REGION (1919-1933)

Анотація

На основі аналізу педагогічної літератури й архівних матеріалів проаналізовано процес становлення вищої педагогічної освіти на Харківщині (1919-1933рр.). Суспільно-політичними детермінантами організації педагогічного вишу в Харківському регіоні стали політика радянської влади щодо створення «нової» вищої школи, ліквідація системи університетської освіти, відкриття ряду науково-дослідницьких установ (кафедр педології, педагогіки, Українського науково-дослідницького інституту педагогіки) та Інституту народної освіти протягом 20-х років ХХ ст. 30-ті роки ознаменувалися низкою численних реорганізацій системи педагогічної освіти на Харківщині: Всеукраїнський інститут народної освіти імені М.О. Скрипника набув значного соціального значення і разом із Інститутом підвищення кваліфікації керівних освітніх кадрів утворив 1933р. Харківський державний педагогічний інститут із Вечірнім інститутом підвищення кваліфікації вчителів при ньому.

Ключові слова: педагогіка, кафедра, науково-дослідницька установа, Інститут народної освіти, Харківщина, педагогічний інститут.

Abstract

The process of formation of higher pedagogical education in Kharkiv region (1919-1933) has been studied on the basis of analysis of pedagogical literature and archival materials. Social and political determinants of organizing institutions of pedagogical higher education in Kharkov region were the policy of the Soviet government concerning the creation of a "new" higher school; elimination of the system of university education; opening of a number of research institutions (departments of Paedology, Pedagogy, Ukrainian Research Institute of Education) and the Institute of Public Education in 20s of 20th century. 30s were marked by a series of numerous reorganizations of the system of pedagogical education in Kharkiv region: M. O. Skrypnyk All-Ukrainian Institute of Public Education acquired considerable social significance and, together with the Institute for Professional Development of Managerial Educational Personnel it created Kharkiv State Pedagogical Institute with the Evening Institute of Teacher Professional Development at it in 1933.

Keywords: pedagogy, department, research institution, Institute of Public Education, Kharkiv region, pedagogical institute.

Розв'язанню проблем визначення ефективних напрямів діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що зумовлено інтеграцією України в європейський освітній простір, сприятиме звернення до історико-педагогіч-

ного досвіду, нагромадженого протягом сторіч. Адже вивчення й аналіз системи підготовки студентів-майбутніх учителів у конкретний історичний період створює умови для апробації узагальнених способів педагогічної взаємодії, стилів управління, наукової роботи.

Початок ХХст. ознаменувався для Харківщини визначними суспільно-політичними подіями, які значно вплинули на освітню систему України і стали фундаментальними для створення педагогічного вишу. До жовтневої революції Україна не мала державних науково-дослідницьких установ у галузі педагогіки, а їх створення в 20-х роках послугувало базою для підготовки професорсько-викладацького складу і розробки програмного забезпечення педагогічних дисциплін педагогічного інституту.

Питання організації педагогічної освіти в Харківському регіоні України стали предметами наукових досліджень В. Астахової, К. Астахової, О. Башкір, С. Васильєвої, Л. Зеленської, С. Золотухіної, В. Лозової, С. Лупаренко, Н. Карнаух, С. Куліш, Л. Нечепоренко, І. Прокopenка та ін. Однак виокремлення характерних особливостей становлення педагогічних науково-дослідницьких установ, педагогічного вишу на Харківщині залишилися поза увагою дослідників.

Мета статті: виявити суспільно-політичні детермінанти організації вищої педагогічної освіти в Харківському регіоні протягом 1919-1933 років.

У процесі наукового пошуку встановлено, що організація вищої педагогічної освіти на Харківщині в радянський період безпосередньо пов'язана з кардинальними змінами в самій структурі вищої освіти. Події 1917 р. змінили не тільки соціальний лад, але й поставили на порядок денний питання створення « нової » вищої школи з новими педагогічними кадрами. Так, 10 березня 1919р. Наркомпрос УРСР видав постанову №8 про зміни в організації управління вищими навчальними закладами, у тому числі, університетами України. Відповідно до постанови кожен вищий навчальний заклад мав вести роботу за трьома напрямками: науковим, науково-навчальним та просвітницьким [2].

Нова концепція практицизму і професіоналізму знайшла своє відображення в рішенні наради «Про реформу вищої школи» (1920 р.), що передбачала створення у вищих навчальних закладах вузькоспеціалізованих факультетів із трирічним терміном навчання. Це положення поширювалося і на університети, зокрема Харківський. «Основні положення реформи вищої школи в Україні» [12], короткі тимчасові інструкції до них були розіслані в губернські відділи народної освіти. Це послугувало підставою для створення у червні 1920 р. на базі двох університетських факультетів

(історико-філологічного і фізико-математичного) *Тимчасових вищих педагогічних курсів* [11]. Однак їхнє існування було нетривалим: буквально через місяць у Харкові створено новий навчальний заклад – *Вільна академія теоретичних знань* (липень 1920 р.). Це був перший абсолютно новий заклад, який вирішував проблему факультетів, долю їхніх професорських і студентських кадрів, питання про викладання дисциплін, які входили в навчальний план. На основі наказу Наркомпросу УРСР [15, арк. 471] Харківська академія теоретичних знань відкрилась у складі двох відділень: Інституту суспільних наук і Інституту фізико-математичних наук. В інститутах створювались умови для відкриття значної кількості кафедр, які і своїми назвами, і кадрами, і змістом роботи мало відрізнялися від кафедр дореволюційного університету. Так, в інституті суспільних наук було відкрито понад тридцять кафедр. Більшість із них входила в систему відділень, але були й кафедри загальноінститутські, що не підпорядковувалися відділенням. Найпрогресивнішими були кафедри: філософії, логіки і психології, загальної історії, історії української літератури, соціальної педагогіки та ін. [15, арк. 306-308].

В аспекті дослідницької проблеми викликає інтерес той факт, що з метою підготовки педагогічних кадрів, які б забезпечували підготовку фахівців «культурного фронту», необхідних у той час для країни, у структурі Харківської академії теоретичних знань були створені спочатку різного роду короткотривалі *педагогічні курси*, а згодом – самостійний, рівноправний з іншими її інститутами, *Педагогічний інститут* [9, с.223]. Привертає увагу цікава номенклатура предметів, які читалися на курсах і в педінституті Академії: історичний матеріалізм, введення в педагогіку, система просвітницької політики радянської влади, сучасні течії педагогічної думки, психологія, душевне життя дітей, психологія дитячої творчості, основи естетичного виховання, фізичний розвиток дітей, шкільна гігієна, ручна праця тощо [15, арк. 472].

Утім, фактична відсутність профілю Академії призвела до створення на її базі Харківського інституту народної освіти (ХІНО), який був організований за рішенням Малої колегії Українського головного управління професійної освіти від 18 травня 1921р. Відкриваючи Харківський інститут народної освіти, його організатори ставили за мету створити вищий педагогічний навчальний заклад з абсолютно визначеною спрямованістю – готувати

робітників народної освіти для всіх типів масової школи.

Підкреслимо, що саме на початку 20-х років ХХ ст. відбувається завершальний етап здійснення реформ початкової і середньої освіти в Україні. Педагогічні кадри для початкової школи мали готувати реорганізовані на базі старих учительських семінарій і створені заново трирічні педагогічні школи або курси. Водночас підготовку педагогічних кадрів вищої кваліфікації для масових шкіл професійної освіти (фабзавучі, профшколи, технікуми) і різного роду закладів соціального виховання (єдина трудова школа-семирічка, дитячі будинки тощо) планувалося покласти саме на інститути народної освіти, які створювалися на базі старих університетів і дореволюційних учительських інститутів [1].

З метою подальшого розвитку науки і підготовки нових науково-педагогічних кадрів Харківському інституту народної освіти спеціальним положенням доручалась «розробка під керівництвом найвидатніших учених-дослідників наукових проблем, а також підготовка й залучення до наукової і викладацької діяльності осіб, які виявляли потяг і бажання до наукової роботи» [11].

Станом на 1924-1925 н.р. при ХІНО існувало 16 науково-дослідних кафедр: астрономії, геометрії, математичного аналізу, прикладної математики, географії і антропології, геології і мінералогії, фізичної хімії, неорганічної хімії, органічної хімії, ботаніки, зоології, історії західноєвропейської культури, історії української культури, мовознавства, української літератури, педології [16].

Як засвідчили результати проведеного пошуку, розвиткові вищої педагогічної освіти в Харківському регіоні сприяла діяльність і *Харківського наукового товариства*, заснованого 1920 р. Товариство складалося з секцій: технічної, медичної, природознавства, сільськогосподарської, педагогічної, соціально-історичної, секції мови, бібліотечно-бібліографічної, соціально-економічної. Членами президії товариства були: проф. Яворський М.І. (історія), акад. Мельників-Розведенков М.Ф. (патологія), засл. проф.. Білоусов М. (фізіолог), засл. проф. Чепіга Я.Т. (педагогіка); наукові співробітники: акад. Багалій Д.І. (історія), проф.. Булахівський (лінгвістика), проф.. Віленський Д.Г. (геоботаніка), проф.. Воробйов В.П. (анатомія), Гарбуз Т.П. (педагогіка), проф. Михайловський М.І. (приклад. математика), проф. Паладін О.В. (біологія), проф.. Попов О.І. (педагогіка) та інші. Звіти про роботи товариства

друкувалися в «Бюлетені Харківського Наукового Товариства» [5].

З огляду на предмет нашого дослідження варта уваги й діяльність *дослідно-педологічної станції Укрсоцвиху*, яка згодом разом із науково-дослідною кафедрою педагогіки утворила УНДІП. Установа була заснована 1922 року в Харкові за адресою вулиця Карла Лібкнехта, 55 і мала відділи: лікувально-педагогічний кабінет з лабораторіями: обслідування, рефлексологічною й педагогічною; кабінет соціальної педагогіки з секторами: шкільним, дошкільним і сектором інтернатних установ; кабінет дитячого руху. До персонального складу станції входили: проф. Соколянський І.П. (зав. станції), Сибірцева Н.М. (зав. лік.-пед. кабінету), наукові співробітники: Картузанська І.С., проф. Залужний О.С. (зав. кабінету соц. педагогіки), Мухіна С.О., Герасимович М.Г., Гарбуз Т.П., Волобуєв П.Ю., Ліхтеров М.Н. ті інші. Праці свої друкували в спеціальних журналах московських і ленінградських, українських і закордонних [5].

У зв'язку з відкриттям при ХІНО факультету соціального виховання і створенням двох кафедр педології на Правобережній Україні (Київ, Одеса) на підставі заяви декана факультету соціального виховання ХІНО Попова О.І. Наркомос постановив 8 вересня 1922 року організувати в м. Харкові (на Лівобережній Україні) науково-дослідну кафедру педології з секціями нормальної педології; патологічної педології; соціальної педології; педагогіки. Перше засідання кафедри відбулося в середу 4 жовтня о 13.30 в приміщення Наукового комітету [16].

28 березня 1925 року на засіданні Президії Укрнауки було ухвалено рішення про перейменування кафедри педології в науково-дослідну кафедру педагогіки [14] з 4-ма секціями: 1) *методології*, 2) *рефлексології*, 3) *соціальної педології* та 4) *педагогічної техніки*. 1925 року завідувач кафедри педагогіки Попов О.І., з огляду на зростання та поглиблення роботи кафедри, подав клопотання до президії Укрнауки про перетворення її на Науково-дослідний інститут педагогіки [8].

Зазначимо, що організаційне оформлення Інституту відбулося в жовтні 1926 р. за адресою: вул. Артема (нині Алчевських), 31. Структура інституту охоплювала: 1) навчальну частину, яка займалася підготовкою аспірантів, 2) редакцію періодичного органу інституту «Український вісник експериментальної педагогіки і рефлексології», 3) науково-педагогічну бібліотеку, 4) лабораторію експериментальної педагогіки, котра слугувала базою для

проведення співробітниками інституту досліджень і практикумів аспірантів; роботою лабораторії керувало бюро експериментальних досліджень, яке функціонувало на правах робочого органу ради інституту [6]. Лабораторія експериментальної педагогіки мала підрозділи: антропометричне, вивчення вищої нервової діяльності дитини, природного експерименту, психологічну лабораторію, рефлексологічну лабораторію для вивчення тварин, пересувну лабораторію, фотолабораторію.

Інститут працював над вивченням питань педагогіки й педології. Його співробітники друкували праці в «Українському віснику експериментальної педагогіки та рефлексології», у «Трудах інституту», у журналах «Шлях освіти», «Наука на Україні». Інформаційний матеріал розміщувався також у «Матеріалах Держметодкому», «Бюлетені Харківського Наукового Товариства» та в інших виданнях.

Знаменно, що у перші роки свого існування УНДІП увібрав кращі на той час науково-педагогічні сили Харківщини. Тут здійснювали наукові пошуки відомі педагоги, психологи, методисти, діячі народної освіти, серед яких варто відзначити С.А. Ананьїна, В.А. Вернаутова, М.І. Демкова, Я.А. Мамонтова, Я.П. Ряппо, І.А. Соколянського, Я.Т. Чепігу. Так, станом на 1 грудня 1926 р. в УНДІПі працювало 110 осіб, з них 17 керівників секцій, 13 наукових співробітників, 49 аспірантів і 1 стажер. На 1929р. структура інституту остаточно владналася: наукову роботу в ньому провадили 9 дійсних членів Академії педагогічних наук СРСР, 11 керівників відділів і секцій, 21 науковий співробітник, 75 аспірантів – усього 116 осіб. У 1931р. УНДІП нараховував 53 штатні наукові співробітники і понад 90 аспірантів (всього 144 особи).

В аспекті досліджуваної проблеми викликає інтерес той факт, що одним із перших аспірантів УНДІПу був Т.П. Гарбуз, який 8 грудня 1926р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Сільськогосподарський ухил у школі». На захисті були присутні Я.А. Мамонтов, І.А. Соколянський, О.Г. Дяков, Залужний, П.С. Тушкан, Я.Т. Чепіга, котрі визнали за можливе перевести аспіранта в наукові співробітники.

У 1930 р. було відкрито київський філіал УНДІПу. 1934р. названу установу було переведено до Києва. У Харкові ж до 1936р. функціонував так званий Харківський інститут педагогіки.

Як відомо, на початку 30-х років ХХ сторіччя педагогічним наукам стала відводитись

особлива соціально-ідеологічна функція виховання учнівської молоді. Відтак політичний режим удався до засобу політичних чисток професури. Відбулася зміна керівництва УНДІПу та його структурних підрозділів, які очолювали свого часу відомі вчені.

1933 р. ЦК КП(б)У констатував, що Український науково-дослідний інститут педагогіки, який мав відіграти важливу роль у будівництві політехнічної школи, в розробленні теоретичних проблем педагогіки і педології та в підготовці кваліфікованих наукових педагогічних кадрів, останніх два роки був засмічений контрреволюційними, буржуазно-націоналістичними петлюрівськими елементами (Бадан, Вітек, Приступа, Канюх), які керували основними його відділами та секціями. Цілком у їхніх руках перебував кабінет вивчення закордонної освіти, який вони особливо використовували для своєї контрреволюційної мети [7].

Продукція УНДІПу, – йшлося в постанові, – велика кількістю, але мала якістю, була носієм та пропагандистом правоопортуністичних («Харківська педагогічна школа»), «лівацьких» теорій (відмирання школи) та буржуазно-націоналістичних ідей у питаннях школи та педагогіки й суто чинила опір здійсненню ухвал ЦК ВКП(б) про школу. УНДІП був значною мірою легальною базою для контрреволюційної діяльності буржуазних націоналістичних елементів, які «обґрунтовували» та роздмухували політичні помилки старого керівництва НКО в питаннях системи і методів освіти, мови, примусової українізації нацменшостей. Такий недозволений стан УНДІПу був наслідком відсутності пильності з боку держави, примиренства та прямого потурання контрреволюційним і класово-ворожим елементам від керівника інституту Пасіки Т.С., бюро партосередку й секретаря осередку Ліхтерова, які навіть після січневої ухвали пленуму ЦК ВКП(б), після лютого та червеневого пленумів ЦК ВКП(б) не провадили більшовицької боротьби з контрреволюційними елементами в інституті і не вжили належних заходів, щоб очистити його від цих елементів [7].

За такий стан в УНДІПі відповідальність було покладено на старе керівництво Наркомосу і зокрема колишнього керівника сектору науки Мінкевича.

Зауважимо, що в окреслений історичний період співробітники УНДІПу тісно співпрацювали з Усеукраїнським товариством «Педагог-марксист», персональний склад якого (І.О. Соколянський, М.О. Григор'єв, Т.С. Пар-

сіка) «за характером роботи провадив громадською лінією роботу в тому ж таки напрямі, що й інститут». Товариство не тільки не викрило буржуазно-націоналістичної теорії в мовознавстві (термінологія, правопис), теорії примусової українізації дітей нацменшостей («виховання національної свідомості»), а навпаки, постачало «науковий» матеріал старому керівництву НКО для хибних теорій у питаннях школи та педагогіки.

Згідно вищезазначеного, ЦК КП(б)У ухвалив:

1) директора УНДПУ Пасіку Т.С. та секретаря партосередку Ліхтерова з роботи зняти, бюро осередку розпустити;

2) голову президії товариства «Педагог-марксист» І.О. Соколянського і відповідального секретаря президії товариства М.О. Григор'єва з роботи зняти, президію товариства розпустити;

3) рішуче очистити інститут педагогіки від контрреволюційних елементів;

4) переглянути штат УНДПУ і зміцнити інститут відповідними керівними науковими працівниками;

5) зобов'язати НКО та дирекцію інституту перебудувати свою роботу відповідно до постанов ЦК КП(б)У від 5 вересня 1931р. та 25 серпня 1932р. про початкову і середню школу, ліквідуючи відрив інституту від практичних завдань школи та зосередивши увагу «на вивченні й узагальненні досвіду, що його набули практичні працівники школи, особливо щодо політехнізації». УНДПові приписувалося стати «справжнім центром ... викриття «лівацьких» теорій у питаннях школи»;

6) дирекції інституту переглянути план наукової роботи, зосередивши увагу на розробці методичної літератури для вчителя, насиченої практичним досвідом з усіх дисциплін і в окремих питаннях навчально-виховної роботи школи та на подальшому вдосконаленні програм і стабільних підручників (цю літературу розглядали і затверджували дирекція інституту і народний комісаріат освіти (НКО));

7) спростити структуру та систему науково-дослідної роботи УНДПУ відповідно до його завдань. Залишити в інституті такі відділи: 1) відділ політехнічної школи; 2) дошкільного виховання, 3) педології і психології, 4) освіти в капіталістичних країнах; секції, що існували по відділах і кабінет «чужоземної освіти» - ліквідувати;

8) вжити заходів щодо радикального покращення аспірантури на основі постанови ЦВК СРСР від 19 вересня 1932р., перевірити кадри викладачів, програми та навчальні плани. У

жовтні необхідно було провести набір нової аспірантури кількісним складом 30 осіб, з яких щонайменше 80% мали бути комуністи й комсомольці переважно з педагогів-практиків з вищою освітою;

9) заборонити приймати на постійну роботу наукових працівників та аспірантів УНДПУ: комуністів без дозволу КПВ ЦК КП(б)У, безпартійних – без згоди НКО;

10) затвердити директором УНДПУ заступника наркому освіти Хайта І.А. за сумісництвом [7]. Останній запропонував своє бачення організації системи освіти. У його «методологічних працях» («Система радянської освіти», «Про народного вчителя», «На педагогічні теми») була викладена політична програма педагогічних досліджень [4].

Водночас, у зазначений період спостерігається активне становлення соціальних чинників у системі педагогічної освіти. Так, на підставі положення про «Реорганізацію мережі педагогічних навчальних установ» від 21 лютого 1930 року ХІНО було реорганізовано на два навчальні заклади: інститут індустріально-педагогічний (на базі факультету професійної освіти) й інститут соціального виховання (на базі факультету соціального виховання).

Для цього в інституті соціального виховання було створено декілька факультетів: *шкільний* із відділами: суспільствознавчим, техноматематичним та агробіологічним; *позашкільний* і *педолого-педагогічний* з відділами: СПОН (соціально-правова охорона неповнолітніх), дефектологічним, шкільним і педагогічно-інструкторським [17].

Пізніше педагогічний виш зазнав подальших реорганізацій. Згідно з постановою заступника НКО т.Кузьменко від 12 червня 1931р. та з розпорядженням сектору кадрів НКО від 15 червня 1931р. Харківський інститут Соцвиху з 1 липня цього року реорганізовано на Харківський інститут народної освіти (з 1932р. Всеукраїнський інститут народної освіти імені М.О. Скрипника) на чолі з Й.Г. Подольським. Згідно наказу № 17 по ХІНО від 23 вересня 1931 року з 1 жовтня 1931-1932 н.р. встановлено такі кафедри: кафедра марксизму-ленінізму, кафедра нацпитання, історії, політекономії, мови й літератури, педагогіки, організації освіти, педології, анатомії-фізіології, кафедра КДР, математики, фізики й виробничого навчання, хімії, біологічних дисциплін, сільського господарства. Зокрема, на кафедрі педагогіки читалися марксистська педагогіка й художнє виховання. Завідував кафедрою Т.П. Гарбуз [10].

З першого вересня 1933р., згідно постанови колегії НКО про реорганізацію системи

педагогічної освіти, ВУІНО імені М.О. Скрипника перетворився на Харківський педагогічний інститут. На момент заснування до складу інституту входили кафедри: марксизму-ленінізму (проф. Сидоровіч), педагогіки (проф. Гарбуз), педології (проф. Залужний), хімії (проф. Казанський), мови (проф. Сулима), літератури (проф. Парадизький), математики (проф. Скрильов), фізики (т.в.о. Карлова), історії (проф. Подольський), КДР та позашкільної освіти (проф. Ярославенко), біологічних дисциплін (біологія, анатомія, фізіологія) (проф. Катков), військової та фізичної культури (т. Худобін).

Крім того, при педагогічному інституту Харкова замість Інституту підвищення кваліфікації керівних освітніх кадрів організовано Харківський вечірній інститут підвищення кваліфікації вчителів без відриву від виробництва; замість курсової системи розгорнуто лінію заочного сектора підвищення кваліфікації вчителів, прикріплених до інституту районів та м. Харкова, що могли відвідувати вечірній інститут.

Як свідчить проведений науковий пошук, 1933 р. відзначився в історії становлення вищої педагогічної освіти на Харківщині не лише структурними змінами, а й численними звільненнями і переслідуваннями наукових співробітників як УНДІПу, так і Харківського державного педагогічного інституту (М.О. Григор'єв – професор кафедри педагогіки, Т.П. Гарбуз – завідувач кафедри педагогіки, О.С. Залужний – завідувач кафедри педології, М. Волобуєв – науковий секретар навчальної частини, О.П. Феоктістов – завідувач навчальної частини, професор методики мови). 1937 року таким педагогам, як Пасіка Т.С., Стрельбицький С.Д., Синепол І.І., Таран В.І. та ін.) було призначено найвищу міру покарання – розстріл з конфіскацією майна. У період відлиги названих науковців було посмертно реабілітовано [3].

Отже, проведене дослідження дає підстави для висновків, що суспільно-політичні детермінанти 20-х – поч. 30-х років ХХст. послугували підґрунтям для становлення і розвитку вищої педагогічної освіти як у Харківському регіоні, так і в Україні в цілому. Саме в цей період, не дивлячись на ідеологічні викривлення, було закладено підвалини організації вищого педагогічного навчального закладу, нової системи середньої та вищої освіти в регіоні, укомплектовано кафедри науковими кадрами високої кваліфікації, створено підґрунтя для

функціонування педагогічної наукової школи, сформовано стиль управління педагогічними установами.

Список літератури

1. Башкір О.І. Становлення кафедри педагогіки на Харківщині в 20-ті роки ХХ сторіччя / О.І. Башкір // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків : «Смугаста типографія», 2015. – Вип. 50. – С.148-157
2. Известия Всеукраїнського Центрального Исполнительного Комитета Советов. – №5, 110\III. – 1919.
3. Золотухіна С.Т. Т.П. Гарбуз, І.І. Синепол: педагоги, реабілітовані історією / С.Т. Золотухіна, О.І. Башкір // **Education and Pedagogical Sciences**. – 2016. – № 1 (164). – С. 69 – 78.
4. Кузьменко М.М. Науково-педагогічна інтелігенція в УСРР 20-30х років: соціально-професійний статус та освітньо-культурний рівень / М.М. Кузьменко. – Донецьк: НОРД-ПРЕСС, 2004. – 455с.
5. Наукові установи та організації УСРР. Видання Державної Плянної Комісії УСРР. – Харків, 1930
6. Научно-исследовательский институт педагогики Украинской ССР (1926-1976). – К. : Вища школа. – 1976. – С.5
7. Про роботу Українського науково-дослідного інституту педагогіки та Усеукраїнського товариства «Педагог-марксист» [постанова ЦК КП(б)У] // Комсомолець України, 1933. –11 жовтня.
8. Утворення Науково-Дослідного Інституту Педагогіки в Харкові // Шлях освіти, 1925. – № 12. – с. 240
9. Харьковский государственный университет им. А.М. Горького за 150 лет. – Харьков : Изд-во Харьк. Ун-та, 1955.
10. Архів ХНПУ імені Г.С. Сковороди, ф.1427, оп. 7, арк. 70.
11. ХОДА, ф. ХІНО, спр. 3, арк. 1
12. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 1, спр. 18, арк. 11
13. ЦДАВО України, ф.166, оп. 2, спр. 471, арк. 20
14. ЦДАВО України, ф.166, оп. 2, спр.1206, арк. 21.
15. ЦДАВО України, ф.166, оп. 3, спр. 330, арк. 471
16. ЦДАВО України, ф. 166, оп.4, спр. 351. арк.76
17. ЦДАВО України, ф. 166, оп. 8, спр. 395, арк. 20